

Izvorni znanstveni rad
UDK 94 (497.5 Konavle) "14"
Primljeno: 21.12.1999.

MOTIVI SANDALJEVE PRODAJE KONAVALA DUBROVČANIMA

ESAD KURTOVIĆ

SAŽETAK: Historiografija se zadovoljila konstatacijama dubrovačkih kroničara prema kojima čin Sandaljeve prodaje Konavala Dubrovčanima nije problematičan. Rijetka promišljanja Sandaljevih motiva temelje se na pretpostavkama koje tek treba istražiti. Ova analiza pokazuje da se Sandaljevi financijski problemi mogu potpuno isključiti kao motiv prodaje. Pred pozamašnom dubrovačkom inicijativom, posljedicom nesigurnosti izazvane mletačkom ekspanzijom, i uz odvagan stav Sandalja Hranića o značenju Konavala, kupoprodaja Konavala bila je dobar posao i na jednoj i na drugoj strani.

Dojam je da Sandaljeva prodaja Konavala Dubrovčanima nije detaljno analizirana. Uvid u literaturu pokazuje da su historičari ovom problemu ipak posvećivali pažnju, ali nedostatak sučeljavanja različitih mišljenja i davanja predmetu konkretnije elaboracije zahtijeva preispitivanje identificiranog dojma.

Sandaljevi financijski problemi kao motiv i razlog prodaje

Prodaja Konavala 1419. godine u politici Sandalja Hranića naglašeno se prikazuje njegovom teškom financijskom pozicijom kao jednim od presud-

---

Esad Kurtović, asistent je na Odsjeku za historiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu. Adresa: Odsjek za historiju, Filozofski fakultet, F. Račkog 1, 71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina.

---

nih elemenata u odluci da Dubrovčanima proda svoj dio župe. Takvim promišljanjima mogu se suprotstaviti sasvim drugačiji pokazatelji.

Prateći zbivanja u Bosni u drugom desetljeću 15. stoljeća, prepunom upadima Osmanlija, sukobima s Mađarima i unutrašnjim sukobljavanjima bosanske vlastele, Vladimir Ćorović se osvrnuo i na odluku Sandalja Hranića da proda svoj dio Konavala Dubrovčanima. Odluku Sandalja Hranića da proda Konavle Ćorović je pokušao objasniti dvostrukim motivom: činjenicom da su Konavle ratom bile popaljene, opustošene i bez ranijeg značenja, odnosno da je "upravo prodajom Sandalj trebao da popravi vlastite finansije ratom znatno istrošene".¹ Istovremeno, Ćorović nije siguran u cijenu za koju je Sandalj prodao Dubrovčanima svoju polovinu župe, navodeći da se radilo o iznosu od "oko 30.000 perpera".² Tom prilikom nije se osvrnuo na sagledavanje cijene Sandaljeve polovine Konavala, koju je postavio Radoslav Grujić, utvrđujući da se radi o 36.000 perpera ili 12.000 dukata.³ Grujićev rad Ćoroviću je dobro poznat i on ga u svome djelu koristi.⁴ Ćorović je time pokazao da ili ne uzima u obzir ili sumnja u Grujićevu pretpostavku, mada razloge ni u jednom pravcu nije navodio, ostavljajući dojam vlastite nesigurnosti.

I Sima Ćirković poziciju Sandalja Hranića pri prodaji Konavala objašnjava, između ostalog, njegovim financijskim teškoćama. Prodaji svoje polovine Konavala Sandalj prilazi "natjeran, verovatno, financijskim teškoćama i nesiguran da će je sačuvati od nasrtaja Pavlovića."⁵

¹ Vladimir Ćorović, *Historija Bosne*. Beograd: SKA, Posebna izdanja, knj. 129, 1940: 421. U posthumno izašlom djelu o historiji Srba, kod Ćorovića je unesen samo financijski motiv: "I Sandalj, koji se zbog skoro četvorogodišnjeg ratovanja bio mnogo istrošio, i kome je i za dalje borbe s Pavlovićima, koje nisu prestajale, trebalo novaca, pristade na pogodbu", Vladimir Ćorović, *Istorija Srba*, II. Beograd: Bigz, 1989: 41.

² V. Ćorović, *Historija Bosne*: 422; V. Ćorović, *Istorija Srba*: 41.

³ Radoslav Grujić, *Konavli pod raznim gospodarima od XII do XV veka*. Zemun: SKA, Spomenik LXVI, 1926: 1-121, 23. U istom radu navodi se i pregled ranijih mišljenja.

⁴ V. Ćorović, *Historija Bosne*: 431, bilješka 2. Osim što je Grujićev rad o Konavlima objavljen u istoj publikaciji s jednim Ćorovićevim radom (»Jedan rodoslov s upletenim izvodom iz života Nemanjina od sv. Save.«: 235-238), Ćorović mu je posvetio pažnju i posebnim prikazom, u kojem ne komentira Sandaljevu prodaju. Vladimir Ćorović, »Radoslav M. Grujić: Organizacija dubrovačke oblasti Konavla od XII do polovine XV veka.« *Glasnik Geografskog društva*, Beograd 12 (1926): 177-180.

⁵ Sima Ćirković, *Istorija srednjovekovne bosanske države*. Beograd: Srpska književna zadruga, 1964: 247.

Sandaljevoj prodaji Konavala Dubrovčanima posvetio je pažnju i Anto Babić, koji u ovoj "običnoj kupovini uz dobru cijenu" ne nalazi "nikakvih drugih motiva osim želje za dobrim poslom na jednoj i drugoj strani".⁶

Pitanju prodaje Konavala Pavo Živković prilazio je u više navrata. Za Živkovića bi se moglo reći da je, uglavnom, pratio Ćirkovića i Ćorovića, iako ne dosljedno. U jednom svom ranijem radu Živković navodi da "u vrijeme žestokih unutrašnjih sukoba u Bosni vojvoda Sandalj, neprijateljski raspoložen prema novom bosanskom kralju Stjepanu Ostojiću, ponudio je Dubrovačkoj Republici da im proda svoju polovicu Konavala."⁷ Nešto kasnije, Sandaljev pristup prodaji Konavala kod Živkovića je konkretnije izražen. Sandalj sam daje inicijativu za prodaju svoga dijela Konavala, a "razloge zbog kojih je vojvoda tako postupio u prvom redu treba tražiti u financijskim poteškoćama u koje je zapao zbog dugotrajnih i iscrpljujućih ratova", te stoga što je smatrao "da taj teritorij neće moći očuvati od učestalih nasrtaja Pavlovića".⁸ U doktorskoj tezi o Tvrtku II. ističe da Sandalj "nije bio siguran da taj teritorij može sačuvati od nasrtaja Pavlovića."⁹ U svome djelu o historiji Bosne navodi da je Sandalj bio "natjeran na to iz financijskih razloga", te da "stalni ratovi i obveze prema Porti iscrpile su njegove financije."¹⁰ Ovom je pitanju Živković i nedavno prišao, nalazeći da Sandalj "nije bio posve siguran da taj teritorij može očuvati od nasrtljivih Pavlovića."¹¹ Pitanje Sandaljeve prodaje Konavala Dubrovčanima Živković ipak nije detaljnije analizirao pečatom vlastite pretpostavke i na spomenutim mjestima ta je prodaja u sjeni njegova provjerenog zanimanja za Pavloviće. Vjerojatno stoga svoje prethodnike (Ćirkovića i Ćorovića) u ovom kontekstu

⁶ Anto Babić, »Tradicija i istorijsko pravo u odnosima između Bosne i Dubrovnika u srednjem vijeku.«, u: *Pristupna predavanja, prilozi i bibliografija na novite članovi na Makedonskata akademija na naukite i umetnostite*. Skopje, 1974: 11-17, 14.

⁷ Pavo Živković, »Učešće bosanske vlastele u diobi Konavala.« *Prilozi Instituta za istoriju u Sarajevu* 16 (1979): 181-188, 182.

⁸ Pavo Živković, »Bosna u drugoj deceniji XV stoljeća.« *Radio Sarajevo Treći program*, Sarajevo, IX/29 (1980): 65-95, 81.

⁹ Pavo Živković, *Tvrtko II Tvrtković*. Sarajevo: Institut za istoriju Sarajevo, 1981: 77.

¹⁰ Pavo Živković, *Povijest Bosne i Hercegovine do konca XVIII. stoljeća i povijest Hrvata Bosanske Posavine do početka XX. stoljeća*. Mostar: Napredak, 1994: 55.

¹¹ Pavo Živković, »Ustupanje Konavala Dubrovčanima.«, u: *Konavle u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1998: 77-100, 85; Isti rad, s neznatnim izmjenama, objavljen je pod drugim naslovom: Pavo Živković, »Diplomatski kontakti Bosne i Huma s Dubrovčanima o ustupanju Konavala.« *Hrvatska misao*, Sarajevo, 6 (1998): 89-105, 95.

Živković i ne citira, smatrajući taj dio zatvorenim u historiografiji.

Na određene financijske probleme vlasnika Konavala upućuju i opservacije Nika Kapetanića i Nenada Vekarića u knjizi o stanovništvu Konavala, koji za vrijeme prije Sandaljeve prodaje navode: "Iscrpljeni ratom, vlasnici podijeljenih Konavala u međusobnom neprijateljstvu i pod pritiskom stalnog rizika da ne izgube posjed, sve su lakomije gledali prema kesama kojima su im Dubrovčani mahali."¹²

Pitanje cijene Sandaljeve polovine Konavala kod Ćirkovića, Babića, Živkovića, te Kapetanića i Vekarića nije sporno. Radi se o iznosu od 12.000 dukata. Pod utjecajem Ćorovićeve djela, i u novije se vrijeme ova suma katkad provlači netočnim navođenjem. Tako to čini Vojislav J. Korać u svojoj historiji Trebinja.¹³ U kratkom pregledu povijesti Konavla, rađenom na temelju adekvatne literature, Jovan Vukmanović spominje da je Sandalj svoju polovinu župe prodao za 30.000 perpera i 5.000 perpera dohotka.¹⁴

Na zanemarenost samog pitanja Sandaljeve prodaje ukazuju i neke sitnice. Često se cijena Sandaljeve polovine Konavala potkrepljuje citiranjem dokumenta o prodaji, u kojem se ona ne nalazi.¹⁵ Time se zanemaruje određena tajnovitost samog čina prodaje i zamagljuje dimenzija odnosa San-

¹² Niko Kapetanić i Nenad Vekarić, *Stanovništvo Konavala I*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1998: 29.

¹³ Vojislav J. Korać, *Trebinje, I*. Trebinje: Zavičajni muzej Trebinje, 1966: 140.

¹⁴ Za ovaj iznos Vukmanović se poziva na rad Mihajla Dinića o dubrovačkim tributima (Jovan Vukmanović, *Konavli. Antropogeografska i etnološka ispitivanja*. Beograd: SANU, Posebna izdanja, knj. 527, 1980: 23). Na spomenutom mjestu Dinić uopće ne daje iznos za koji su Konavle plaćene, već samo govori o konavoskom tributu - u visini od 500 perpera, pozivajući se na dokument o prodaji Konavala (Mihailo Dinić, »Dubrovački tributi.« *Glas SKA* 168, Beograd, (1935): 203-257, 240). Za suvremenu kritiku suštine Vukmanovićeve rada vidi: Niko Kapetanić i Nenad Vekarić, *Falsifikat o podrijetlu konavoskih rodova*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1997.

¹⁵ Vidi kupoprodajni ugovor od 24. lipnja 1419. godine (Ljub. Stojanović, *Stare srpske povelje i pisma*. Knjiga I/1. Beograd-Sr. Karlovci: SKA, 1929: 293-297). Za cijenu prodaje Konavala više autora se poziva na kupoprodajni ugovor. Vidi: V. Ćorović, *Historija Bosne*: 422, bilješka 1; P. Živković, »Učešće bosanske vlastele u diobi Konavala.«:182, bilješka 4, gdje citira Dubrovčane, ali ni tamo nema cijene; P. Živković, *Tvrko II Tvrtković*: 77, bilješka 82; P. Živković, »Diplomatski kontakti«: 96, bilješka 26. Ispravan odnos prema pitanju cijene Konavala pokazuje Bariša Krekić, pozivajući se na prvom mjestu na Grujića (Bariša Krekić, »Dva priloga bosanskoj historiji prve polovine petnaestog vijeka.« *Godišnjak Društva istoričara Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 37 (1986): 129-142, 131, bilješka 9).

dalja Hranića i Dubrovnika, pa kasnije i Radoslava Pavlovića, Sandalja Hranića i Dubrovnika, i uopće, pojednostavljuje politika aktera u konavoskom krugu.

***

Spomenuli smo da je Grujić utvrdio iznos za koji je Sandalj prodao svoju polovinu Konavala. Podvukavši da u dokumentima od 24. i 29. lipnja 1419. nema spomena o sumi za koju je Sandalj prodao svoju polovinu Konavala, Radoslav Grujić otvorio je pitanje cijene Sandaljeve polovine Konavala pregledom starijih mišljenja. Aktivnosti svojih prethodnika u tom pravcu nazvao je nagađanjima.¹⁶ Za dubrovačke kroničare Anonima i Nikolu Ranjinu navodi da se slažu u cifri od 16.000 dukata, a za Restija da je u pitanju bilo 18.000 dukata. Prema Grujiću, ni Jovan Radonić nije riješio to pitanje navodom da se radilo o 30.000 perpera.¹⁷ U ovoj analizi Grujić je propustio naglasiti da su sume iz prve dvije kronike podrazumijevale ukupne troškove. Anonim tako navodi da su ukupni troškovi, pokloni i plaćanja u gotovini iznosili 16.000 dukata.¹⁸ Nikola Ranjina ukupne troškove procjenjuje sa preko 16.000 dukata (*più di 16 milia ducati*), dodajući i visinu tributa i vrijeme njegove isplate.¹⁹ Restijev spomen cijene dobro je naveden. Kupovina sa Sandaljem, naravno, ravnajući se prema kupovini Radoslavljevog dijela, nije bila problematična, a ugovorena cijena je 18.000 dukata.²⁰

Za Grujića, Radonićevo mišljenje, bazirano na ćirilskim dokumentima, "nema dovoljno opravdanja". Grujić pritom ne analizira osnovu po kojoj je Radonić došao do cifre od 30.000 perpera, iako ukazuje na dokumente koji su Radonića do nje doveli.²¹ Očito, ne nalazeći cijenu za koju je Sandalj

¹⁶ R. Grujić, *Konavli pod raznim gospodarima*: 23.

¹⁷ R. Grujić, *Konavli pod raznim gospodarima*: 23.

¹⁸ "Costò fra doni e contanti in tutto, con tutte le spese, ducati 16.000" (*Annales Ragusini Anonymi item Nicolai de Ragnina*. Zagabriae: JAZU, Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium 14, digessit Speratus Nodilo, 1883: 54).

¹⁹ "Et più si promisenò dare ogni anno d. 150, addX 3 d'agosto, per lo tributo." (*Annales Ragusini Anonymi*: 248-249). Spomenutih 150 dukata predstavljali bi samo 450 perpera tributa. S osloncem na Ragninu, Marko Vego navodi da je Sandalj Hranić 1419. godine prodao Dubrovčanima svoj dio Konavala za 16.000 dukata (Marko Vego, *Naselja bosanske srednjovjekovne države*. Sarajevo: Svjetlost, 1957: 58).

²⁰ "Fur cosa facile negoziare con Sandagl, col quale si stipulò il fatto per duc. 18.000" (*Chronica Ragusina Junii Restii*. Zagabriae: JAZU, Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium 25, digessit Speratus Nodilo, 1893: 219).

²¹ R. Grujić, *Konavli pod raznim gospodarima*: 23.

prodao svoj dio Konavala u dokumentima iz lipnja 1419., Radonić pokušava iz kasnijih dokumenata, koji govore o pregovorima za kupovinu Radoslavljeve polovine župe, izvući taj podatak. Pritom je napravio pogrešku. Kolebanje Radoslava Pavlovića u prodaji njegove polovine Konavala vuklo se godinama i zahtijevalo je, uz konstantnu želju Dubrovčana da i taj dio kupe, jaku diplomatsku akciju, ne samo na dvoru Pavlovića, nego i kod Sandalja Hranića, kojeg su Dubrovčani uključivali u naporu da dođu do tog cilja. U pregovorima Dubrovčani nude Radoslavu cijenu za koju su 1420. namjerali kupiti od Sandalja taj dio župe, a ne Sandaljev dio župe koji im je on prodao 1419. godine. Tako je Radonić došao do pogrešne sume, smatrajući da se radi o Sandaljevoj polovini Konavala. Uz pomoć Osmanlija, Sandalj je stekao Radoslavljev dio i nastojao ga prodati Dubrovčanima. Ni tada cijena nije izravno navedena.²² Navodi se tek tijekom konkretnijih pregovora Dubrovčana sa Radoslavom, u koje je u početku i Sandalj bio neposredno uključen. Tako 5. lipnja 1421. Dubrovčani izvještavaju Sandalja da su ponudili Radoslavu, na Sandaljev savjet, "...pjenezi koliko smo bili dali i objetovali gospodinu vojvodi Sandalju..."²³ Koliko su tada davali Sandalju, vidi se iz drugog obraćanja Dubrovčana, u kojem se kaže da za Radoslavljev dio "... za vse rekli smo bili dati vi gospodstvu tri deseti tisukja perper dinari dubrovčcjh i palaču koja je bila našjeh vlastel Vlkosavik i baštinu koja se kupi za tri tisukje perper i pet sat perper na vsako godište kakono se na plno udrži u zapisu za to bivšomu učinjenu ...".²⁴ U ovom kontekstu Radonić je prepoznao cijenu Sandaljeve prodaje polovine Konavala, zapravo cijenu Radoslavljeva dijela, i premjestio je u 1419.²⁵ Ostalo bi nejasno zašto je Sandalj bio spreman jeftinije prodati Radoslavljev dio nego svoj dio, te čime se

²² Spominje se da je Sandalju dopušteno uložiti 30.000 perpera na dobit, imanje za 3.000 perpera, palača i tribut od 500 perpera. Vidi: Lj. Stojanović, *Stare srpske povelje i pisma*, I/1: 305-313; R. Grujić, *Konavli pod raznim gospodarima*: 23.

²³ Lj. Stojanović, *Stare srpske povelje i pisma*, I/1: 315-316.

²⁴ Lj. Stojanović, *Stare srpske povelje i pisma*, I/1: 317; 305-313; R. Grujić, *Konavli pod raznim gospodarima*: 23.

²⁵ Jovan Radonić, »Der Grossvojvode von Bosnien Sandalj Hranić Kosača.« *Archiv für slavische Philologie*, Berlin 19 (1897): 380-466, 439, bilješka 1. Također i: Aleksa Ivić, »Radosav Pavlović veliki vojvoda bosanski.« *Letopis Matice srpske* 83/245 (1907): 1-32, 23. U jednom svom ranijem radu ni Čorović nije pravio razliku između ove dvije Sandaljeve prodaje, izvršene 1419. i 1420. g., smatrajući da je "1420. g. Sandalj i po drugi puta prodao svoj dio župe" (Vladimir Čorović, »Palača Sandalja Hranića u Dubrovniku.« *Narodna starina* 6/2 (1923): 263-264).

u tom postupku rukovodio.

Uporište za rješenje pitanja cijene Sandaljeve polovine Konavala u iznosu od 36.000 perpera ili 12.000 dukata Grujić je pronašao kod Restija, koji za 18.000 perpera uloženi na dobit, prema uvjetima prodaje Konavala, zaključuje da je to polovina cijene koju su Dubrovčani platili za Sandaljevu polovinu Konavala.²⁶ Nejasnim ostaje zašto je Resti ranije naveo cijenu od 18.000 dukata, kao i zašto taj kontekst Grujić nije komentirao, jer upravo je Resti ranije naveo najveću cijenu i pritom nije spominjao ukupne troškove. Uz Radonića, na cijeni od 30.000 perpera ostao je Ćorović, i u novije vrijeme Korać i Vukmanović, ali historiografija je prihvatila Grujićevu postavku da se radilo o 12.000 dukata. Mogla bi stajati pretpostavka da je Ćorović prišao Radonićevu stavu upravo zbog Restija s jedne, te svog zanimanja za prodaju Radoslavljevog dijela Konavala, vremenski tek od 1423., s druge strane, no ipak je dojam da je temeljni razlog takvom stavu bila njegova nesigurnost.²⁷

***

Dubrovčani su Sandalju isplatili polovinu sredstava, a drugu polovinu Sandalj je uložio na dobit, uz kamatu od 5%.²⁸ Uloženu glavnice od 6.000 dukata na dobit za svoga života Sandalj nije dizao. Naprotiv, ulaganjem još jedne glavnice, u veljači 1431., u istom iznosu, osigurao je sebi i svojim nasljednicima godišnju kamatu u iznosu od 600 dukata.²⁹

Prema tome, Sandaljeve "financijske teškoće", koje historiografija podrazumijeva u Sandaljevoj nakani da proda svoju polovinu Konavala, ublažila bi ona polovina sredstava, 6.000 dukata koje je Sandalj primio *na ruke*. Time bi se procjene historiografije mogle opravdati u pretpostavkama.

²⁶ R. Grujić, *Konavli pod raznim gospodarima*: 23. Vidi: *Chronica Ragusina Junii Restii*: 220.

²⁷ V. Ćorović, *Historija Bosne*: 421-422; Vidi: Vladimir Ćorović, »Kako je Radoslav Pavlović prodavao Dubrovčanima Konavljje (1423-1427).« *Godišnjica Nikole Čupića*, Beograd, 26 (1927): 73-109.

²⁸ R. Grujić, *Konavli pod raznim gospodarima*: 23.

²⁹ Vidi: Ćiro Truhelka, »Konavoski rat (1430-1433).« *Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini* 29 (1918): 145-211, 157. Matica iz tog vremena prati se prema kasnijim dokumentima, a vezuje se za 6. veljače 1431. godine. Ljub. Stojanović, *Stare srpske povelje i pisma*. Knjiga I/2. Beograd-Sr. Karlovci: SKA, 1934: 56, 191-193.

***

Neki poznati, no nedovoljno zapaženi detalji iz objavljene ćirilske građe ukazuju na preispitivanje pitanja Sandaljevih financijskih poteškoća pri prodaji Konavala. Podaci iz depozita Sandalja Hranića, ostvarivanog u Dubrovniku 1413.-1435., daju temelj za sagledavanje njegove financijske pozicije u vrijeme prodaje Konavala. Do prodaje Konavala Dubrovčanima, Sandalj Hranić je u svome depozitu imao četiri zasebna uloga dragocjenosti, srebra i novca. U ukupnom iznosu to bi bilo:

1. Ikonica (1 l, 11 u),
2. konjska oprema (23 l, 9 u),
3. dva čabra (44 l, 2 u),
4. dva pehara (17 l, 6 u),
5. srebro pliko (122 l, 5 u),
6. 24.247 aspri,
7. 5.702 mletačka dukata,
8. 2.079 perpera kotorskih dinara,
9. 6.060 perpera dubrovačkih dinara i
10. 562 l, 9 u, dubrovačkih dinara.³⁰

***

U pokušaju grube procjene ukupnog novčanog stanja Sandaljeva depozita u mletačkim dukatima, ne bi se pogriješilo kad bi se, bez posljednje stavke, procijenilo na preko 9.000 dukata (stavke 6-9). Tome se može pridodati i procjena od oko 4.000 dukata iz posljednje stavke novca (stavka 10). Kako je ukupna vrijednost depozita još i veća, a u prodaji Konavala Sandalj je izravno primio 6.000 dukata, čini se da pitanje njegovih financijskih teškoća kao motiva i razloga prodaje Konavala u historiografiji nije dobro postavljeno. U prilog tome govori i činjenica da u svom depozitu u razdoblju od 1413. do prodaje Konavala 1419. godine Sandalj nije vršio nikakva izuzimanja koja bi ukazivala na njegove financijske probleme.³¹ Vrijednost

³⁰ Lj. Stojanović, *Stare srpske povelje i pisma*, I/1: 357-364. Za težinsku mjeru i novac u Dubrovniku vidi: Milan Rešetar, *Dubrovačka numizmatika*, I. Sremski Karlovci: SKANU, 1924: 71, 75-76, 107; Bože Mimica, *Numizmatička povijest Dubrovnika*. Rijeka: HAZU, Arhiv HAZU, Mladinska knjiga Zagreb, Vitagraf Rijeka, 1994: 37-39, 42-43, 47, 50-51, 339-344. Za cijenu srebra vidi: Desanka Kovačević, *Trgovina u srednjovjekovnoj Bosni*. Sarajevo: Djela Naučnog društva BiH, 18, Odjeljenje istorijsko-filoloških nauka 13, 1961: 169.

³¹ Lj. Stojanović, *Stare srpske povelje i pisma*, I/1: 357-364.

njegova depozita u Dubrovniku 1419. premašuje cijenu koja mu je plaćena za njegov dio Konavala.

Da Sandaljeve financijske poteškoće treba potpuno isključiti iz konteksta prodaje Konavala 1419. govore i drugi podaci iz njegova depozita.

Upravo u vrijeme prodaje Konavala prati se prvo sređivanje stanja u njegovu depozitu, srpnja-kolovoza 1419. U sređivanju depozita Sandalj je poduzeo niz aktivnosti, koje se prepoznaju preko određenih izuzimanja, dodatnih ulaganja i svođenja stanja na dva posebna uloga, datirana sa 27. i 28. srpnjem 1419. godine.³² Sandalj je izuzeo 3.000 dubrovačkih perpera, kompletno drugo ulaganje dubrovačkih dinara težine 562 l, 9 u. Ranije je imao uloženo 5.702 dukata, a sada pratimo novo stanje u dva nova dokumenta o depozitu u iznosu od 11.702 dukata (2.000 i 9.702).³³ U depozit je pridodao novih 6.000 dukata. To ulaganje moglo bi se dovesti u kontekst prodaje Konavala. Na ovom mjestu u prilici smo pretpostaviti da je Sandalj dobivena sredstva od prodaje Konavala, 12.000 dukata, uložio pola na dobit uz kamatu od 5%, prema uvjetima prodaje, a pola u svoj depozit. Tu bi se i Grujićev oslon na Restija, u traženju cijene za izvršenu prodaju, mogao bolje učvrstiti.

***

Uporište za iznos od 12.000 dukata, kao cijenu za koju je Sandalj prodao svoju polovinu Konavala, moglo bi se poduprijeti i cijenom za koju je Radoslav Pavlović prodao svoj dio. Presudnim bi se mogao smatrati u historiografiji značajno istaknut Radoslavljev karakter.³⁴ Radoslav se po svemu pokušavao izjednačiti sa svojim susjedom Sandaljem Hranićem, pa i nadvisiti ga. To pokazuje i cijena za koju je plaćen njegov dio Konavala. U izričitom spomenu cijene za koju je plaćen njegov dio stoji da prima "...dvie na desete tisućju dukat zlatjeh i tretju na desete tisućju dukat zlatih koju nam biehu daali da za nu kupimo ednu baštinu u nih kotaru a tei nam dukate daše za naš diel Konavli ..."³⁵ Dakle, gotovo isto kao i Sandalj, samo što je njegov godišnji tribut bio veći od Sandaljeva za 100 perpera dubrovačkih dinara.³⁶ U jednom

³² Lj. Stojanović, *Stare srpske povelje i pisma*. I/1: 365-367.

³³ Lj. Stojanović, *Stare srpske povelje i pisma*. I/1: 365-367.

³⁴ A. Ivić, »Radosav Pavlović«: 1-32; V. Ćorović, »Kako je Radoslav Pavlović«: 73-109.

³⁵ Lj. Stojanović, *Stare srpske povelje i pisma*. I/1: 612-613; 615-616.

³⁶ Lj. Stojanović, *Stare srpske povelje i pisma*. I/1: 596, 608; R. Grujić, *Konavli pod raznim gospodarima*: 33.

trenutku i Živković je stajao na tom gledištu, mada previše doslovno, otvarajući time mnogo više prostora za sagledavanje rivalstva među vlasnicima Konavala. Sa Radoslavom Pavlovićem “pregovori su se otegli punih šest godina da bi konačno bili okrunjeni pod konac 1426. godine kada su Dubrovčani zakupili drugu polovicu Konavala pod istim uvjetima kao i kod prve polovice: i vojvodi Radoslavu su dali koliko i vojvodi Sandalju.”³⁷ Ipak, “isti uvjeti” nisu bili zbog visine tributa i privilegije ulaganja novca na dobit, koja je za Sandalja limitirana iznosom od 6.000, a za Radoslava 10.000 dukata.³⁸ Uz to, spominjanje zakupa (“zakupili”) nema adekvatni kontekst. Zakupljivanje bi vodilo drugačijem poimanju samog čina u koji obje strane ulaze. O istoj sumi novca koja je dana Sandalju i Radoslavu i vrijednosti predviđene baštine u dubrovačkom kotaru, bez tributa i limita u ulaganju na dobit, moglo bi se govoriti i moralo bi se voditi računa. I Josip Lučić navodi da je cijena Radoslavljevog dijela bila ista kao i za Sandaljev dio Konavala.³⁹ Ne bez razloga, dobar poznavalac dubrovačke povijesti, Bernard Stulli, cijenu Sandaljeve polovine Konavala kvalificira “vrlo visokom”, ali i cijenom koja je postala mjerilom i za stjecanje Radoslavljevog dijela Konavala.⁴⁰ To je najbolji pokazatelj rivalstva među vlasnicima Konavala.

U historiografiji se često razlika između cijena pojedinih dijelova Konavala koju su Dubrovčani dali Sandalju i Radoslavu neopravdano ističe spominjanjem veće cijene koju je ostvario Radoslav formulacijom “13.000 dukata i 600 perpera tributa”, mada je ta razlika u 100 perpera tributa.⁴¹

³⁷ P. Živković, *Povijest Bosne i Hercegovine*: 56. Ovaj stav autor kasnije napušta. Vidi: P. Živković, »Ustupanje Konavala Dubrovčanima.«: 96; P. Živković, »Diplomatski kontakti«: 103.

³⁸ Pitanje visine kamatne stope na uložena sredstva na dobit kod Živkovića se ne daje dosljedno. U početku se navodi ispravno 5%, a kasnije 6%, s uporištem na izvor. Vidi: Pavo Živković, »Diplomatska aktivnost Braila Tezalovića.« *Prilozi Instituta za istoriju Sarajevo* 10/2 (1974): 31-53, 48; P. Živković, »Učešće bosanske vlastele u diobi Konavala.«:184; P. Živković, »Ustupanje Konavala Dubrovčanima.«: 96; P. Živković, »Diplomatski kontakti«: 103.

³⁹ Josip Lučić, »Kroz konavosku prošlost.« *Konavoski zbornik* 1 (1982): 13-28, 21. Isti rad u: Josip Lučić, *Iz prošlosti dubrovačkog kraja u doba Republike*. Dubrovnik: Časopis “Dubrovnik”, Biblioteka “D” 14, 1990: 288-301, 295.

⁴⁰ Bernard Stulli, *Povijest Dubrovačke Republike*. Dubrovnik-Zagreb: Arhiv Hrvatske - Časopis “Dubrovnik”, 1989: 53.

⁴¹ Č. Truhelka, »Konavoski rat (1430-1433).«: 148; V. Ćorović, »Kako je Radoslav Pavlović«: 105; V. Ćorović, *Historija Bosne*: 431; S. Ćirković, *Istorija srednjovekovne bosanske države*: 261; P. Živković, »Učešće bosanske vlastele u diobi Konavala.«:184; Boris Nilević, »Vojvoda Ivaniš Pavlović.« *Prilozi Instituta za istoriju u Sarajevu* 14-15 (1978): 349-361, 351; B. Krekić, »Dva priloga«: 129, 131; P. Živković, »Diplomatski kontakti«: 103. Radoslav Pavlović

Na osnovu ovog zapažanja stječe se dojam da je Radoslav Pavlović otezao u prodaji Konavala zbog toga što je njegov dio Konavala od početka bio procijenjen u Dubrovniku slabijom cijenom od Sandaljevog dijela. Na to bi upućivao i Sandaljev pokušaj 1420. da proda Radoslavljev dio po nižoj cijeni nego što je prodao svoj dio 1419. godine. Početkom 1425. Dubrovčani su demantirali jednu ponudu Radoslavu Pavloviću s većom cijenom, 20.000 dukata, ne želeći se njome zamjeriti vojvodi Sandalju.⁴² U tom kontekstu pitanje kvalitete pojedinih dijelova Konavala valjalo bi promatrati kroz dubrovačku prizmu. Grujić navodi da su Dubrovčani za Radoslavljev dio predviđali dati Sandalju 30.000 perpera, “nešto manje nego prvi put, iako je ovaj drugi deo bio veći.” Zatim to pokušava i objasniti : “To je po svoj prilici zato, što su i Dubrovčani pomagali s vojskom i oružjem da se Soko osvoji.” “Deo Radoslavljev beše za čitavu jednu desetinu veći od Sandaljeva dela Konavala, i bez Oboda i Cavtata, koji su uz to direktno i vrlo zgodno vezivali, i kopnom i morem, Dubrovnik sa Konavlima”.⁴³ U tom pravcu i Ćirković je iznio stav da je Radoslavljeva polovina “bila zaista vrednija naročito zbog grada Cavtata, ali su zbog te razlike Dubrovčani dve godine morali da odobrovoljuju uvređenog Sandalja i da mu naknadno isplate još 2.000 dukata.”⁴⁴ Radoslavljeva težnja da se u svemu izjednači sa Sandaljem prevagnula je nad dubrovačkom diplomacijom, i onih 100 perpera više u tributu moglo bi se smatrati njegovim inatom u toj pobjedi. Pobjedi nad suparnikom Sandaljem Hranićem osvojenoj preko Dubrovnika. Na to bi upućivalo razjašnjenje pitanja Sandaljeve prisutnosti u prodaji polovine Radoslava Pavlovića, u kojoj je Sandalj izostavljen pred sklapanje sporazuma s Radoslavom Pavlovićem krajem 1426. Radoslavljeva okolina, uključena u potpomaganje čina prodaje, bila je bolje nagrađena od Sandaljeve. Ukupni troškovi pri kupovini Radoslavljevog dijela

---

odmah je podigao 1.000 dukata, predviđenih za kupovinu baštine u dubrovačkom kotaru (R. Grujić, *Konavli pod raznim gospodarima*: 34; Dragan Roller, *Agrarno-proizvodni odnosi na području Dubrovačke Republike od XIII. do XV. stoljeća*. Zagreb: Građa za gospodarsku povijest Hrvatske, knj. 5, JAZU, 1955: 239).

⁴² P. Živković, »Diplomatska aktivnost Braila Tezalovića.«: 49. Nejasno je na što se odnosila ta suma. Vjerojatno na ukupne troškove, jer su određena obećavanja okolini Pavlovića davana još od 1419. godine.

⁴³ R. Grujić, *Konavli pod raznim gospodarima*: 26.

⁴⁴ S. Ćirković, *Istorija srednjovekovne bosanske države*: 261. Usporedi isti stav kod Živkovića i Nilevića, iako ne citiraju Ćirkovića: P. Živković, »Diplomatska aktivnost Braila Tezalovića.«: 42; B. Nilević, »Vojvoda Ivaniš Pavlović.«: 351.

procjenjivani su na 21.000 dukata.⁴⁵

Sandalj je intervenirao kod Dubrovčana tijekom 1428. i 1429. i zadovoljio se dodatnim financijskim poklonima. Nagrađen je sa 2.000, a njegova supruga Jelena sa 1.000 dukata. Pritom su sve aktivnosti bile rađene u tajnosti.⁴⁶ Zašto? Pitanje prve dubrovačke procjene vrijednosti pojedinih dijelova Konavala time dobiva svoj jasni izraz. Doplata 2.000 dukata Sandalju Hraniću možda je ona razlika koja je 1419. bila u kombinaciji prodaje. Tu razliku je i Sandalj Hranić poštovao, prodajući Radoslavljev bolji dio 1420., te u stabilnijoj političkoj poziciji nego kada je prodavao svoj dio, kako se u historiografiji čini ključnim određenjem. Najzad, uz Sandaljevu intervenciju, Dubrovčani mu odlučuju ponuditi “poklon” od baš “2.000 dukata”.⁴⁷ Teško bi se tu onda radilo samo o nezadovoljstvu Sandaljeve okoline zbog učinjenih poklona na dvoru Pavlovića za potpomaganje prodaje njegovog dijela, mada je i tu element rivalstva u historiografiji vidno istaknut.⁴⁸ Druga bi pretpostavka bila da je to poklon učinjen za Sandaljev trud pri prodaji Radoslavljevog dijela Konavala. Sandalj je time bolje prošao u ukupnoj prodaji. U svakom slučaju tajnovito darivanje dodatnih poklona u vrlo opreznim stavovima Dubrovčana ukazuje na suparništvo i prestiž imućnih slojeva bosanskog društva u prvoj polovini 15. stoljeća. Tom aspektu dajemo dimenziju nezadovoljstva Radoslava Pavlovića, koji otvara konavoski rat 1430. godine.

***

Kontekst prodaje Radoslavljeve polovine župe, vrlo zanimljiv po tijeku i rezultatima, kasnije i posljedicama, otklonio je interes historiografije za istraživanja Sandaljevih motiva i razloga koji su ga nagnali na taj čin. Historiografija se zadovoljila konstatacijama dubrovačkih kroničara, prema kojima čin prodaje nije bio problematičan. Rijetki naponi učinjeni u potrazi za Sandaljevim motivima i razlozima pokazuju se promišljanjima i pretpostavkama koje tek treba istražiti. To pokazuje i ova analiza, kojom se Sandaljevi finan-

⁴⁵ Konstantin Jireček, »Nastojanje starijih Dubrovčana oko raširenja granice.« *Slovinac* 2/4, 2/5 (1879): 58-59, 67-68, 58; B. Krekić, »Dva priloga«: 135.

⁴⁶ B. Krekić, »Dva priloga«: 133-136.

⁴⁷ B. Krekić, »Dva priloga«: 132. Ćirković je dubrovačke poklone postavio u kontekst Sandaljevog nezadovoljstva cijenom koju je iznudio Radoslav Pavlović (S. Ćirković, *Istorija srednjovekovne bosanske države*: 261-262).

⁴⁸ O kvaliteti utjecaja Jelene na Sandalja dobila bi se time drugačija slika nego što je daje Bariša Krekić (B. Krekić, »Dva priloga«: 137).

cijski problemi mogu potpuno isključiti iz konteksta potencijalnih motiva i razloga prodaje. Najbolji pokazatelji jesu podaci iz njegovog depozita. Novac iz depozita Sandalju nije prijeko potreban. U razdoblju od 1413. do 1435. godine iznos dukata, najstabilnije valute na istočnoj jadranskoj obali, u njegovom depozitu ima jednosmjernan, rastući saldo. Ni u jednom trenutku Sandalj nije pokazao potrebu da išta izuzme iz svog depozita i time barem ukaže na određene financijske probleme od 1413. do 1419. U trenutku prodaje Konavala Sandalj ima u depozitu 5.702 dukata, a uz ostali novac preko 9.000 dukata.

Činom prodaje Konavala poznati Sandaljev financijski položaj bitno se popravlja. Od dobivene svote, 12.000 dukata prema uvjetima prodaje, polovinu ulaže na dobit, a drugu polovinu u svoj depozit. Time financijske probleme isključujemo kao element koji diktira Sandaljeve poteze 1419. godine.⁴⁹

Popaljene i opustošene Konavle

Ponudnim pretpostavkama Ćorovića i Ćirkovića u iznalaženju motiva i razloga Sandaljeve prodaje Konavala posvećujemo daljnju pažnju. Isključivši Sandaljeve financijske probleme u pretpostavkama dvojice autora pratimo drugi dio njihovih pretpostavki.

Ćorovićeve pretpostavka o “popaljenim i opustošenim Konavlima”, kao razlogu gubljenja značenja Konavala za Sandalja Hranića u odnosu na ranije vrijeme, ne bi se mogla održati u potpunosti. Jedine informacije o popaljenosti i opustošenosti Konavala Ćorović je mogao pratiti na temelju dubrovačkih informacija ugarskome dvoru 1416. i 1417.⁵⁰ Čini se da je za kvalitetu “misira Dalmacije” to prevelika distanca i da nije imala elemente dugog trajanja tj. takvu karakteristiku i krajem 1418., odnosno početkom 1419. s jedne strane, a stajalo bi mu nasuprot i nezadovoljstvo Konavaljana,

⁴⁹ Vidi: Prilog 1: Dukati u depozitu Sandalja Hranića u Dubrovniku 1413.-1435. godine.

⁵⁰ Medo Pucić, *Spomenici srbski od 1395. do 1423. to est pisma pisana od Republike Dubrovačke Kraljevima, Despotima, Vojvodama i Knezovima Srbskiem, Bosanskiem i Primorskiem*. Beograd, 1858: Primjedbe XVIII; József Gelcich i Lajos Thallóczy, *Diplomatarium relationum Reipublicae Ragusanae cum Regno Hungariae*. Budapest: Tud. Akadémia Tört. Bizottsága, 1887: 261, 284.

izraženo odmah po činu prodaje Konavala s druge strane. Osim toga značenje Konavala za Dubrovčane opustošenošću i popaljenošću uopće se ne gubi.

Pitanje gubitka značenja Konavala za Sandalja Hranića sasvim je sigurno ključno mjesto Sandaljeve prodaje Konavala. Pod dojmom njegovih riječi iz kolovoza 1415., kada Dubrovčane “usmjerava” prema pregovorima o Konavlima, teško je procjenjivati otkada ima izgrađenu takvu procjenu.⁵¹

Nasrtljivi Pavlovići

Labava je i pretpostavka o Sandaljevoj nesigurnosti od nasrtljivih Pavlovića, koja bi se vezivala za Konavle. Ćirkovićevo mišljenje u tom segmentu ušlo je u historiografiju kao prilično uvjerljiv motiv u Sandaljevoj odluci da proda svoj dio Konavala što se izrazito vidi u Živkovićevim radovima. Šira Ćirkovićeva elaboracija Sandaljeva položaja u vrijeme prodaje njegove polovine Konavala ipak pokazuje više povučениh poteza o kojima bi trebalo voditi računa. Iako registrira izolirano i teško stanje Sandalja Hranića i pomoć Osmanlija koji mu poboljšavaju položaj, Ćirković u kontekstu prodaje Konavala, pored njegovih financijskih teškoća, ističe i Sandaljev usamljen i nesiguran položaj u odnosu na nasrtljive Pavloviće.⁵² To je kontekst koji bi 1418.-1419. mogao biti pod znakom pitanja. Pavloviće Sandalj ima “na plećima” od smrti njihova oca Pavla Radenovića u kolovozu 1415. Njihova “nasrtljivost” i za Sandalja u većoj mjeri opasnost potjecala je, pored osvete, ključno, iz njihova oslonca na Osmanlije. Upravo s Osmanlijama Pavlovići ugrožavaju Sandalja Hranića. Sandaljeva orijentacija na Osmanlije u 1418. time bi isključila permanentnu, dotad iskazanu “nasrtljivost” Pavlovića. Uostalom, tu je i pitanje je li Sandalj bio nasrtljivošću Pavlovića ugrožen samo na području Konavala. Prodaja Konavala pred nasrtljivim Pavlovićima time bi imala dimenziju spora između vlasnika Konavala, zbog Konavala, a ne širih okvira odnosa između Pavlovića i Sandalja Hranića, koji su se manifestirali i u Konavlima. Nesigurnost od Pavlovića je neminovnost koja počiva na političkom obračunu, vezanom za održavanje stanka u kolovozu 1415., i uloge koju je Sandalj imao u njemu. Snaga nasrtljivosti Pavlovića

⁵¹ “perchè de re de Hungaria cortezaste Canal, perchè non dirmi liberamente come amici a me proprio?” (M. Pucić, *Spomenici srbski*: Primjedbe XVII).

⁵² S. Ćirković, *Istorija srednjovekovne bosanske države*: 246-247.

dolazi i odlazi s orijentacijom Pavlovića, odnosno Sandalja Hranića, prema Osmanlijama. S Osmanlijama Sandalj nije bio osamljen ni izoliran. Bez obzira na odnos bosanskog kralja prema Sandalju, u prosincu 1419. njegove poteze u prodaji Konavala, u potpunosti sankcioniraju centralne vlasti.⁵³

Na osnovu iznesenih zapažanja, čini se da bi pitanje gubitka značenja Konavala u Sandaljevim procjenama, u sintagmi Ćorovića bio dobar putokaz za rješavanje čitavog sklopa pitanja Sandaljevih motiva i razloga, a da bi epilog ipak morali prepoznati negdje drugdje, zapravo, u Babićevim formulacijama i Stullijevu okviru.

“Želja za dobrim poslom na jednoj i na drugoj strani” - “Mletačka opasnost”

Iako se Babićev angažman u ovoj problematici na prvi pogled može nazvati usputnim i uopćenim, detaljnije iščitavanje pokazuje da se kompletnoj problematici prodaje Konavala Dubrovčanima dublje i ozbiljnije posvetio nego što je to historiografija pratila. U kreiranju svojih stavova Babić je pred sobom imao sva relevantna dostignuća historiografije. U široj dimenziji praćenja tradicije i historijskog prava u odnosima Dubrovnika i Bosne istaknuo je niz korisnih pravaca za daljnja proučavanja bosanskog srednjovjekovlja.⁵⁴ Promatrajući izvršenu transakciju 1419. iz više kutova, iznio je odvagani i, čini se, primjeren stav za kontekst samog čina u kojem je dobra prodaja, uostalom kao i dobra kupovina, okvir u kojem su se sasvim sigurno tada nalazili i Sandalj i Dubrovčani.⁵⁵ Sandalj je Dubrovčanima prodao, naročito za njih, dobar komad zemlje, ali uz dobru cijenu. U taj čin Sandalj ulazi svjestan zarade koja mu kvalitetno zamjenjuje njegovu procjenu značenja Konavala, najvjerojatnije potaknutu dubrovačkom inicijativom u

---

⁵³ Lj. Stojanović, *Stare srpske povelje i pisma*. I/1: 559-563.

⁵⁴ Iako je jedno od novijih sagledavanja, Babićev rad je u problematici prodaje Konavala Dubrovčanima ostao nedovoljno eksploatiran u historiografiji. Vidi, A. Babić, »Tradicija i istorijsko pravo«: 11-17.

⁵⁵ A. Babić, »Tradicija i istorijsko pravo«: 14.

kontekstu mletačke i dubrovačke konkurencije na primorju.⁵⁶ Sandalj je mogao postati potencijalni trgovac primorjem i za Mlečane. Dubrovačka ponuda je stoga “velikodušnija” u odnosu na sve ranije poznate ponude kojima se pokušavalo steći Konavle. “Dubrovnik se morao osjećati ugroženim”.⁵⁷ S druge strane, Sandalj u svom dijelu Konavala nije imao ni izgrađenu luku i taj dio primorja Dubrovčani su s mora brodovima već kontrolirali. Sandaljevi i raniji i kasniji potezi pokazuju da prisustvo u primorju kvalitetnije ostvaruje sa pozicije u župi Dračevici, ne dopuštajući, kao ni njegovi nasljednici, da područje Dračevice s Novim postane predmetom kupoprodaje.⁵⁸ Već naredne, 1420., Sandalj pokušava prodati i Pavlovićev dio Konavala, što samo upotpunjuje prepoznavanje njegova već formiranog stava o značenju Konavala. Njegova prisutnost u prodaji Konavala diktirana je stabilnošću i u potezima Dubrovčana, njegov prestiž nad Radoslavom Pavlovićem za to je prava potvrda.

Zaključak

Zatvaranje konavoskog kruga u ispunjenju trajnih želja Dubrovčana obilježeno je elementima rivalstva između vlasnika Konavala. Ono je inercija izrođenog mentaliteta razvijenog bosanskog društva, koja ulazi na velika vrata već na početku, iznudenom procjenom o vrijednosti pojedinih dijelova, i manifestira se uzmicanjem Pavlovića, poznatim otezanjem i na kraju lomljenjem preko leđa kupca, čak bivajući, čini nam se, ključnim u otvaranju konavoskog rata 1430. godine. Dubrovčani su iskoristili sva svoja umijeća da stabiliziraju i omekšaju intenzitet suparništva u cilju vlastitih interesa. Preuzimajući na sebe posljedice trenutačnih procjena, uravnote-

---

⁵⁶ Na dimenziju dubrovačke pritiješnjivosti neposrednim susjedstvom tada tako ekspanzivne i moćne Venecije s pravom upozorava Bernard Stulli, smještajući time dubrovačko teritorijalno širenje na Konavle u razumljiviji širi kontekst mediteranskih kretanja (Bernard Stulli, »Dubrovačke odredbe o Konavlima (I).« *Konavoski zbornik* 1 (1982): 29-43, 37). Josip Lučić upozorava, slično kao i Resti, da je Dubrovčanima tada konkurent i opasan takmac u Konavlima bilo i prisustvo Osmanlija (J. Lučić, »Kroz konavosku prošlost.«: 20).

⁵⁷ B. Stulli, »Dubrovačke odredbe o Konavlima (I).«: 38.

⁵⁸ O značenju župe Dračevice u kontroli Kotora i Novog vidi: Maksim Zloković, »Slovenska župa Dračevica.« *Boka*, Hercegnovi, 1 (1969): 53-72; Bogumil Hrabak, »Herceg-Novi u doba bosanskohercegovačke vlasti (1382-1482).« *Boka*, Hercegnovi, 10 (1978): 7-31.

ženjem cijene oba dijela Konavala krajem 1426. i ustupkom Radoslavu Pavloviću, sva inercija rivalstva dobila je i političko značenje ometanja elemenata nezavisnosti Republike u odnosu na zaleđe. Tajnovito darivanje Sandalja Hranića pokazuje da su procjene Dubrovčana bile rizične, te da je zadovoljavanje Sandalja Hranića povlačilo nezadovoljstvo Radoslava Pavlovića. Takvom skupom naslađivanju vlasnika Konavala Dubrovčani su 1430. dali odlučan odgovor spremnošću da svoju nezavisnost u odnosu na zaleđe i oružjem obrane. Konavoski rat proizlazi iz kupoprodaje Konavala i u njemu se procjene dubrovačke politike približavaju, kao i ranije politika vlasnika Konavala, Osmanlijama.

Vrijeme	Transakcija	Iznos	Stanje	Trajanja stanja
30.10. 1413.	ulaganje	5.702	5.702	od 30.10. 1413. do 27.7. 1419.
27.7. 1419.	ulaganje	6.000	11.702	od 27.7. 1419. do 6.5. 1422.
6.5. 1422.	ulaganje	2.840	14.542	od 6. 5. 1422. do 17.2. 1423.
17.2. 1423.	podizanje	2.000	12.542	7.2. 1423.
od 17.2.1423. do 15.7.1429.	ulaganje	4.020	16.562	od 17.2. 1423. do 10.11. 1429.
10.11. 1429.	ulaganje	3.000	19.562	od 10.11.1429. do 6.2. 1431.
6.2. 1431.	ulaganje	6.758	26.320	od 6.2. 1431. do 21.2. 1433.
21.2. 1433.	ulaganje	8.731	35.051	od. 21.2. 1433. do 20.4. 1437.*

Prilog 1. Dukati u depozitu Sandalja Hranića u Dubrovniku 1413.-1435. (Lj. Stojanović, *Stare srpske povelje i pisma*. I/1: 360-362, 365-367, 372-384).

* Početak likvidacije Sandaljeve zaostavštine u depozitu.

Napomena: Jedino podizanje iz depozita Sandalja Hranića u razdoblju od 1413. do 1435. zapravo je prenošenje 2.000 dukata iz Sandaljeva u zasebni depozit njegove supruge Jelene, koji je otvoren 17.2.1423. godine (*SSPP I/1*, 369, 388-389).

THE MOTIVES OF SANDALJ'S SALE OF KONAVLE

ESAD KURTOVIĆ

Summary

Modern scholars have yet to investigate the motive and reasons which actuated Sandalj Hranić to sell his half of Konavle to the Ragusans. Historiography, however, has shown more interest for his rival Radoslav Pavlović and the sale of his portion of land. Pavlović's transaction, due to its course and results, as well as the subsequent consequences, has drawn more attention than that of Sandalj Hranić. The reason for this could be sought in the evidence provided by the Dubrovnik chroniclers, according to whom Sandalj Hranić's transaction was carried out under regular conditions.

This study aims at revealing the true motives behind Sandalj Hranić's actions. An analysis of his financial resources shows that he had no problems of the kind, and thus, an urgent need for money could not account for this sale. Between the years 1413 and 1435, the balance of his account in ducats, the most stable currency on the eastern Adriatic coast, maintained an increasing trend. Not once did Sandalj Hranić point to having any financial problems of the sort that would lead him to make withdrawals. On the day he sold Konavle, Sandalj Hranić had a total of 5,702 ducats on deposit, and more than 9,000 ducats in all.

The aforementioned transaction improved his financial position substantially. According to the terms agreed, he received 6,000 Venetian ducats in cash, and the other half of the total amount deposited on his account with interest of five percent.

Dubrovnik found Hranić's estimate of Konavle realistic, and he obtained a fairly good price. In fact, the transaction was most favorable for both parties involved.